

Studying the Formation Process of the Phenomenon of Littering in the City of Ahvaz

Mohammad Hossein Moghadam

PhD Student of Social Issues of Iran, Faculty of Economics and Social Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran (m-moghadam@stu.scu.ac.ir)

Masoumeh Bagheri

(Corresponding author)

Associate Professor of Sociology, Department of Sociology, Faculty of Economics and Social Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran (m.bagheri@scu.ac.ir)

Abstract

Today, one of the emerging and expanding social issues in the big cities of Iran is the phenomenon of littering, which has faced various challenges in urban life. These challenges have severely affected people's lives, family foundations and urban management. The purpose of the upcoming research is to investigate the formation process of waste collection in the city of Ahvaz. In order to achieve this goal, an in-depth interview was conducted with 22 waste collectors in Ahvaz city using grounded theory method and targeted sampling method with theoretical sampling strategy. The findings include 12 subcategories. housing challenges, family livelihood crisis, pressure from friends and inflammatory environment, lack of sufficient and stable institutional support, cultural poverty intensifying livelihood poverty, emotional tensions within the family, the basis for the formation of a self-governing livelihood strategy, the struggle for the survival of the family livelihood, physical consequences, spiritual, environmental, social and security, 5 main categories; Economic desperation, structural pressure, tension-causing cultural background, adopting a self-governing livelihood strategy and numerous consequences of the phenomenon of littering and a main category under the title of the phenomenon of littering as a generator of social tension. The results of the research show that the process of forming the phenomenon of littering starts from family economic and cultural backgrounds and is intensified by structural pressures. In such a situation, the garbage collectors adopt a self-managed livelihood strategy that they work in garbage collection as individuals, groups or families. They reduce the concept of scavenging to an accessible independent occupation, and the consequences of such an act are physical, psychological, environmental.

Social Problems of Iran

Journal, Vol. 15, No. 3, Autumn 2024, 255–290

Received: 10/5/2024 Accepted: 12/8/2024

Extended Abstract

1. Introduction

Social issues and harms caused by rapid changes in human societies are important issues that have always occupied the minds of thinkers, especially sociologists. Accelerated social changes such as rapid population growth, rapid industrialization, rapid movement of people and migration to big cities and marginalization around metropolises, increase in social inequalities and class gap, transformation in the construction and functioning of the family, collapse of traditional patterns and norms and finally increase in social tensions. It has had unfortunate social consequences in the urban life of societies. One of the consequences of these developments is the emergence of the phenomenon of littering in and around big cities. Garbage pickers are actually a group of people who are informally engaged in collecting, sorting and selling urban waste and provide their livelihood through this informal activity. Regarding the statistics of waste production in the world, according to the information of the World Health Organization, the production of waste in the world is expected to increase by four to five times the current amount by 2025 (Rahnama and Kazemi Khyberi, 2013). It is estimated that more than 22 million people are officially employed as Garbage Collector worldwide. The emergence of the phenomenon of littering is seen more acutely in developing countries such as Iran and in large cities due to population density. Today, we are witnessing littering in many big cities of the country, which has not been so widespread before, or its extent and intensity have not been like this. The existence of a huge working capital with a volume of one billion and 80 million tomans per day, which the managers of the city of Tehran consider to be dirty gold. It tells about the growing trend of this phenomenon in the country's capital. While in many countries of the world, the issue of waste has become a source of sustainable urban income, what happens when in developing countries like Iran, it has become a source of income for the poor and the urban poor, and its problem has. According to the stated contents, the present research seeks to answer the question, what is the process of forming the phenomenon of littering in Ahvaz city?

2. Method

This research was conducted in the form of interpretative paradigm, qualitative methodology and grounded theory method, and the main data collection technique was in-depth interview. The participants in this research were 22 waste pickers in the city of Ahvaz and its outskirts. Of course, theoretical saturation was achieved through interviews with 18 people, but the interviews

were continued until 22 people to make sure. Four sampling methods were used in this research. First, targeted sampling was used to identify people who had a history and experience of littering in Ahvaz city and its outskirts. Basically, purposeful sampling is used to identify the audience of the research. Then, theoretical sampling was used to generate concepts and build a paradigm model. Theoretical sampling is aimed at developing concepts. In other words, if purposeful sampling determines the audience of the research, theoretical sampling also determines the content of subsequent interviews. The snowball sampling method was also used to determine the next people to conduct the interview. In this way, the people who were working in waste warehouses were asked to introduce some people to conduct the interview, and then the same people also introduced other people. Sampling with maximum diversity was also used. This sampling method allows the researcher to conduct interviews with different and sometimes conflicting subjects who had a common experience of a phenomenon and obtain diverse information about that phenomenon. Data analysis was done in three stages of open, central and selective coding. In the open coding phase, first, sentences were divided into concepts and then concepts according to the meaning emerged in the form of sub-categories. In the next step, the sub-categories were placed around a paradigmatic model according to their dimensions and common meaning, and in the selective coding stage, the categories and concepts and their subsets were refined.

3. Findings

The findings include 12 subcategories; Housing challenges, family's livelihood crisis, pressure from friends and inflamed environment, lack of sufficient and sustainable institutional support, cultural poverty intensifying livelihood poverty, emotional tensions within the family, the basis for shaping the self-governing livelihood strategy, struggle for survival of the family's livelihood, consequences physical, mental, environmental, social and security, 5 main categories; Economic desperation, structural pressure, tension-causing cultural background, adoption of self-governing livelihood strategy and multiple consequences of the phenomenon of littering and a core category under the title of the phenomenon of littering as the generation of social tension.

4. Conclusion

In relation to the first question, what is the living situation of waste pickers in Ahvaz city? It can be said that the participants are facing three basic challenges in the livelihood dimension; On the one hand, with housing challenges; Homelessness, renting, living in junk shops, living in a coal garage, living with a paternal family and renting, on the other hand, they face the challenges

of providing livelihood expenses due to unemployment, lack of skills, lack of capital, and the increasing price of basic goods. and a sharp reduction in purchasing power, they are unable to meet the necessary expenses of the family. These inappropriate living conditions strengthen the cycle of poverty through the lack of employment opportunities due to disability, addiction, prison history. In connection with the second question, what strategies do the garbage pickers take in facing this situation? It should be said that the participants, due to the unsettled living conditions, despair of social and institutional support, adopt the self-sustainable livelihood strategy, who work as individuals, groups or families in garbage collection, which is basically according to the interpretation of the participants. It is the most accessible job, without the need for capital and special skills, and on the other hand, they are given the necessary training through hanging out with friends who are waste pickers with experience and also living in marginal areas. The third question is related to the garbage collectors' interpretation of the phenomenon of garbage collection. It can be said that the participants have reduced the concept of garbage collection to an independent and accessible job, which is the way out of their livelihood crisis. In relation to the last question and the consequences of the littering phenomenon, it can be said that among them are physical consequences, improper nutrition, skin diseases, skin cuts and scratches, shortness of breath, etc. Psychological consequences such as feelings of inferiority, identity crisis, feelings of shame and shyness, the formation of an antisocial personality, refusal to be in public due to the occupation of littering. It has also brought environmental consequences, including the destruction of the face of the city, the spread of waste pollution, especially infectious waste, to other areas by the garbage collectors who travel by motorbike in different areas. And finally, the consequences of social tension such as; The abuse of women and children and vulnerable groups in general by the garbage collection mafia, economic exploitation of them who hand over most of their income to the garbage collection mafia, their sexual harassment, forcing them to sell drugs, etc. Also, the housing of homeless garbage collectors by scrap shop owners with the aim of selling materials to serve them as a whole is only a small part of the consequences of social tension.

Keywords: garbage collection, contextual theory, generation of social tension, autonomous life, Ahvaz.

مطالعه فرآیند شکل‌گیری پدیده زباله‌گردی در شهر اهواز

محمدحسین مقدم^۱ معصومه باقری^۲

چکیده

پدیده زباله‌گردی یکی از مسائل اجتماعی نوظهور و در حال گسترش در کلان‌شهرهای ایران است که زیست شهری را با چالش‌های متعددی مواجه کرده و تأثیرات زیادی بر زندگی فردی، بنیان خانواده و مدیریت شهری گذاشته است. هدف پژوهش حاضر، مطالعه فرآیند شکل‌گیری پدیده زباله‌گردی در شهر اهواز است. در این راستا، از روش نظریه‌پردازی زمینه‌ای و شیوه نمونه‌گیری هدفمند با استراتژی نمونه‌گیری نظری استفاده شده و با ۲۲ نفر از زباله‌گردهای اهواز مصاحبه‌های عمیق صورت گرفته است. یافته‌ها نشان‌دهنده ۱۲ مقوله فرعی شامل چالش‌های مسکن، تنگناهای معیشتی خانواده، فشارهای دوستان و بستر محیطی ملتهب، فقدان حمایت‌های نهادی کافی و پایدار، فقر فرهنگی تشدیدکننده فقر معیشتی، تنش‌های عاطفی درون خانواده، بستر شکل‌دهنده راهبرد زیست معیشتی خودگردان، تقلا برای بقای معیشت خانواده، پیامدهای جسمی، روحی، زیست‌محیطی، اجتماعی و امنیتی است. همچنین، پنج مقوله اصلی شامل استیصال اقتصادی، فشارهای ساختاری، بستر فرهنگی تنش‌زا، اتخاذ راهبرد زیست معیشتی خودگردان و پیامدهای چندگانه پدیده زباله‌گردی و یک مقوله هسته با عنوان «پدیده زباله‌گردی به مثابه زایش تنش اجتماعی» شناسایی شدند. نتایج پژوهش نشان داد فرآیند شکل‌گیری پدیده زباله‌گردی از بسترهای اقتصادی و فرهنگی خانوادگی آغاز و توسط فشارهای ساختاری تشدید می‌شود. در چنین شرایطی، زباله‌گردها راهبرد زیست معیشتی خودگردان را اتخاذ می‌کنند و به‌طور فردی، گروهی یا خانوادگی مشغول به زباله‌گردی می‌شوند. آن‌ها مفهوم زباله‌گردی را به شغلی مستقل و در دسترس تقلیل می‌دهند که پیامدهای چنین کنشی، شامل مشکلات جسمی، روحی و زیست‌محیطی است.

کلیدواژگان: زباله‌گردی، نظریه زمینه‌ای، زایش تنش اجتماعی، زیست خودگردان، اهواز.

۱. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران (m-moghadam@stu.scu.ac.ir)

۲. دانشیار گروه جامعه‌شناسی، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران (m.bagheri@scu.ac.ir)

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۲/۲۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۵/۲۲

فصلنامه مسائل اجتماعی ایران، سال پانزدهم، شماره ۳، پاییز ۱۴۰۲، صفحات ۲۵۵ تا ۲۹۰

۱. مقدمه و بیان مسئله

مسائل و آسیب‌های اجتماعی ناشی از تحولات سریع جوامع انسانی همواره ذهن اندیشمندان به‌ویژه جامعه‌شناسان را به خود مشغول کرده‌اند. تحولات اجتماعی شتابان همچون رشد سریع جمعیت، گسترش صنعتی شدن، جابجایی سریع انسان‌ها و مهاجرت به شهرهای بزرگ و حاشیه‌نشینی اطراف کلان‌شهرها، افزایش نابرابری‌های اجتماعی و شکاف طبقاتی، دگرگونی در ساخت و کارکرد خانواده، فروپاشی الگوها و هنجارهای سنتی و نهایتاً افزایش تنش‌های اجتماعی، پیامدهای اجتماعی ناگواری را در زندگی شهری جوامع رقم زده‌اند (محمدی، ۱۳۹۴: ۵۸).

یکی از پیامدهای این تحولات، ظهور پدیده زباله‌گردی در اطراف شهرهای بزرگ است. زباله‌گردها، افرادی هستند که به‌طور غیررسمی به جمع‌آوری، مرتب‌سازی و فروش پسماندهای شهری مشغول می‌پردازند و معیشت خود را از طریق همین فعالیت غیررسمی تأمین می‌کنند (مکسود، ۲۰۱۰). آمارهای متفاوتی از پدیده زباله‌گردی در سطح جهان منتشر شده است طبق اطلاعات سازمان بهداشت جهانی، پیش‌بینی می‌شود تولید زباله در جهان تا سال ۲۰۲۵، به چهار تا پنج برابر میزان کنونی افزایش یابد (رهنما و کاظمی خیبری، ۱۳۹۱). همچنین عنوان شده که شهرداری‌ها در کشورهای جهان سوم، تنها قادر به جمع‌آوری ۵۰ تا ۸۰٪ از زباله‌های تولیدشده هستند (گزارش زنان در مشاغل رسمی، ۲۰۰۴، به نقل از پروین و همکاران، ۲۰۰: ۱۳۹۷). بر پایه تخمین‌ها، بیش از ۲۲ میلیون نفر در سراسر جهان به‌طور رسمی به‌عنوان زباله‌گرد مشغول به کار هستند (گوتبرلت، ۲۰۲۱).

ظهور پدیده زباله‌گردی به‌عنوان یک مسئله اجتماعی در کشورهای جهان سوم و کلان‌شهرهای بزرگ آن، به دلیل تراکم جمعیت، توسعه نامتوازن و عدم هماهنگی ساختاری در این کشورها، رشد شتابانی به خود گرفته است. ما امروزه شاهد زباله‌گردی در بسیاری از کلان‌شهرهای کشور هستیم که تا پیش‌ازین چندان رواج نداشته و یا این‌که وسعت و شدت آن به این صورت نبوده است (پروین و همکاران، ۲۰۰: ۱۳۹۷). در ایران میزان تولید زباله جامد شهری سالانه بالغ بر ۲۰ میلیون تن است که سهم هر نفر در روز ۶۰۰ گرم است (احمدی، ۲۰۱۸). اگرچه آمار جدیدی از تعداد افراد زباله‌گرد در سطح کشور منتشر نشده، اما وجود سرمایه در گردش عظیمی که مدیران شهر تهران آن را طلای کثیف می‌دانند و در

1. Maksud

2. Gutberlet

سال ۱۳۹۵ گردش مالی آن را یک میلیارد و ۸۰ میلیون تومان در روز اعلام کرده‌اند (افروخته و حجتی پور، ۱۳۹۵)، حکایت از روند روبه‌رشد این پدیده در پایتخت کشور دارد. همچنین طبق گزارش شهرداری تهران در سال ۱۳۹۹، تعداد افراد زباله‌گرد در کشور حدود ۱۴ هزار نفر اعلام شده است که در این بین ۴۷۰۰ نفر در تهران فعال هستند. طبق این گزارش پیش‌بینی شده که ارزش اولیه سرمایه در گردش زباله‌گردی در تهران، روزانه بیش از ۲۰ میلیارد تومان است. در حالی که در بسیاری از کشورهای دنیا، مسئله پسماند به منبعی برای درآمد پایدار شهری تبدیل شده است، در کشورهای در حال توسعه‌ای مثل ایران، به منبعی برای درآمد فقرا و تهیدستان شهری تبدیل شده و مسئله‌بودگی آن گریبانگیر مدیریت و حیات شهری است (پروین، ۱۴۰۱: ۱۷۲-۱۷۱).

پدیده زباله‌گردی در کلان‌شهرها علاوه بر این که چهره و ریخت شهر را تخریب می‌کند، نگرانی‌هایی را نیز به وجود آورده است. آمار دقیق و رسمی از این پدیده در سطح شهر اهواز منتشر نشده است، اما آمار و اطلاعات نهادهای متولی حکایت از روند افزایشی آن در شهر اهواز دارد و کلان‌شهر اهواز از این پدیده در امان نمانده است. آمار و اطلاعات موجود از سوی رئیس کمیسیون خدمات شهری شورای اسلامی شهر اهواز نشان می‌دهد سه هزار زباله‌گرد در شهر اهواز مشغول به کار هستند، روزانه حدود ۷۰۰ تن زباله تولید می‌شود، سن بسیاری از زباله‌گردها کمتر از سن قانونی است و برخی کمتر از ۱۵ سال سن دارند. پیش‌بینی می‌شود حدود ۱۲۰ انبار ضایعاتی در اهواز فعالیت دارند و اکثر زباله‌گردها نه برای خود، نمی‌کنند برای صاحبان انبارهای ضایعاتی فعالیت می‌کنند و پدیده زباله‌گردی در اهواز بعضاً مافیایی شده است (خبرگزاری ایسنا، ۲۱ اردیبهشت ۱۴۰۱). اکثر زباله‌گردها در اهواز در سن تحصیل و محروم از آموزش و بخش دیگری از آن‌ها زنان هستند که همواره در معرض خطرات جبران‌ناپذیری قرار دارند. زنان و کودکان زباله‌گرد (به‌عنوان آسیب‌پذیرترین اقشار جامعه) علاوه بر آسیب دیدن، ظرفیت زیادی برای آسیب‌زدن و عضویت در باندهای مواد مخدر و خلاف‌کار دارند که توسط مافیای پدیده زباله‌گردی مدیریت می‌شوند.

زباله‌گردی علاوه بر این که خود مسئله‌ای اجتماعی و مولود عوامل مختلفی همچون نابسامانی‌های معیشتی و خانوادگی، محل سکونت ملتهب و دور از نظارت نهادهای متولی و ضعف سیاست‌گذاری نهادهای قانونی است؛ پتانسیل و ظرفیت بالایی در دامن‌زدن به مسائل اجتماعی دیگر و گسترش مسائل اجتماعی دارد. سوءاستفاده از زباله‌گردهای بی‌خانمان توسط باندهای مواد مخدر با هدف نقل و انتقال مواد و با تطمیع آنان به اسکان

موقت، آزار و اذیت‌های جنسی کودکان و زنان، تن فروشی زنان، عضویت در گروه‌ها و باندهای سرقت برای تأمین نیازهای معیشتی خود و تحریک و تشویق افراد زباله‌گرد به مصرف مواد مخدر، تنها بخش کوچکی از ظرفیت و پتانسیل بالای پدیده زباله‌گردی در گسترش و تولید دیگر مسائل اجتماعی در شهر اهواز است.

افراد بنا به دلایلی همچون مسائل و مشکلات معیشتی، فقدان حمایت نهادی، عدم دسترسی به حقوق و سایر امتیازات و عدم تمکن مالی و فقدان سرمایه و تخصص برای راه‌اندازی یک کسب کار، به پدیده زباله‌گردی روی می‌آورند؛ اما با مشکلات اعتیاد، سرقت، تجاوز، انتقال مواد و سایر مسائل روبه‌رو می‌شوند که بخشی از پیامدهای پدیده زباله‌گردی است. با توجه به آنچه بیان شد و نیز چالش‌های اساسی شهر اهواز (به‌عنوان یکی از متراکم‌ترین شهرهای جنوب غرب ایران) در مواجهه با این پدیده، هدف این پژوهش واکاوی فرآیند شکل‌گیری پدیده زباله‌گردی در شهر یادشده است.

۲. چهارچوب مفهومی

مفهوم طرد اجتماعی یکی از مفاهیم حساس در ارتباط با پدیده زباله‌گردی و به معنای فرآیندی است که طی آن گروه‌هایی از شهروندان به‌واسطه عدم دسترسی به برخی امکانات، اطلاعات، مهارت‌ها، ارتباطات و فرصت‌ها از روند اصلی زندگی اجتماعی به حاشیه رانده می‌شوند و آشکال مختلفی از انزوا و محرومیت را تجربه می‌کنند. طرد از بازار کار، طرد از مصرف و الگوهای مصرف، بی‌خانمانی، طرد از مشارکت سیاسی، عدم دسترسی به تسهیلات فراغتی و تفریحی، محدودیت و ضعف شبکه اجتماعی و غیره بیانگر طرد اجتماعی است (گیدنز، ۱۳۹۲: ۴۶۶-۴۶۸).

یکی دیگر از مفاهیم حساس و مرتبط با پدیده زباله‌گردی که در اکثر پیشینه‌های پژوهشی به آن اشاره شده، مفهوم فقر است. نظریات طرح‌شده درباره فقر در چند دسته قابل تقسیم است. نظریه «فرهنگ فقر» از جمله نظریات مطرح در حوزه کودکان خیابان است که بر اساس آن، بسیاری از افراد فقیر نیروی روانی کافی برای بیرون کشیدن خود از فقر ندارند و در نتیجه قادر نیستند از کمک‌های اقتصادی برای بهبود وضع خود سود جویند (محمدی، ۱۳۹۴: ۶۸).

بخش عمده‌ای از زباله‌گردهای شاغل به جمع‌آوری زباله در سطح شهرها و حاشیه‌های آن نیز کودکان و افراد کمتر از سن قانونی هستند. در رویکرد روانشناسی اجتماعی فرهنگ فقر نوعی شیوه زندگی است که دارای ابعاد روانی و اجتماعی نظیر گوشه‌گیری و انزوا و عدم حمایت‌های خانواده از افراد آن است (احمدی و ایمان، ۱۳۸۴: ۱۰۵). نظریه ساختاری، فقر را محصول ساختارهای کلان جامعه و بیرونی می‌داند که بر افراد تحمیل می‌شود. عدم دسترسی به تسهیلات، فقدان تخصص و سیاست‌های نامناسب توزیع امکانات و رفاهیات در جامعه است که سبب به وجود آمدن فقر می‌شود. بنابراین، نظریه ساختاری فقر، دیدگاهی کلان‌تر و خارج از اراده فرد نسبت به فقر ارائه می‌دهد.

نظریه بوم‌شناختی تأکید دارد که دو مقوله فقر و محیط مستقل از هم نیستند، بلکه نوعی رابطه تعاملی بین آن‌ها حاکم است و انسان نیز بخشی از طبیعت به شمار می‌رود (هاردستی، ۱۹۷۷). نظریه داغ‌ننگ نیز به تحلیل زباله‌گردی در شهر اهواز کمک می‌کند. داغ‌ننگ تصویری است که خصوصیت‌هایی از قبیل احساس شرمندگی و خجل بودن منجر به پایین آمدن احساس منزلت اجتماعی می‌شود و در واقع نوعی قضاوت است که دیگران یا افراد بیرونی در یک اجتماع درباره دیگران دارند. این داغ، شکلی از تعامل دوطرفه است (باقری و همکاران، ۱۴۰۱).

از منظر باومن^۲، فقیربودن جامعه‌ای که زندگی افراد حول محور انتخاب‌های مصرف ساخته شده است، از فقیربودن در یک جامعه مولد متفاوت است؛ چراکه در جامعه مولد، فقیربودن به نداشتن شغل مرتبط است؛ اما در جامعه مصرفی، فقر معنی خود را با نقص و کمبود در مصرف تعریف می‌کند. در این میان، فقرا هیچ کارت اعتباری ندارند، هیچ سپرده‌ای در بانک‌ها ندارند و کالاهای موردنیازشان که کالاهایی است اساسی و نه کالاهای لوکس، کمترین سود را برای سرمایه‌داران به ارمغان می‌آورد (باومن، ۲۰۰۵: ۲). به نقل از نادری و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۷۴. به طور کلی، سودنرساندن فقرا به سرمایه‌داران، باعث می‌شود ثروتمندان آن‌ها را به زباله‌دان اجتماع پرتاب کنند و این چنین می‌شود که احساس دیگر طبقات به فقرا به مخلوطی از ترس، عصبانیت و ناپذیرایی بدل می‌شود (باومن، ۲۰۰۵: ۸۲).

یکی دیگر از نظریه‌های مطرح در باب پدیده زباله‌گردی، نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده است. بر مبنای این نظریه، وجود نگرش مثبت نسبت به رفتار بازیافت، هنجارهای ذهنی مانند

1. Hardesty

2. Bauman

انجام عمل بازیافت در بین دیگران (دیگران مهم) همچون والدین، نزدیکان و همسایگان و کنترل ادراک شده یا احساس توانایی به انجام بازیافت، تعیین کننده های نخستین رفتار بازیافت هستند. نگرش ها، هنجارهای ذهنی و کنترل ادراک شده باعث شکل گیری نیت رفتار می شوند و طی آن، فرد قصد به آغاز عمل بازیافت زباله می کند. نیت رفتاری، به زودی منجر به رفتار بازیافت می شود و فرد اقدام به بازیافت می کند (احمدی و کهن سال خوب، ۱۳۰۱:۱۳). مرتن^۱ در نظریه انحرافات خود، ریشه انحرافات را شرایط ساختی جامعه دانسته و معتقد است شکاف بین اهداف و وسایل دستیابی به آن اهداف، زمینه را برای انحراف فراهم می کند. به باور او این انحرافات از جامعه بر افراد تحمیل می شود. برای نمونه، زمانی که افراد از شرایط اقتصادی نابسامان، بیکاری و فقر رنج می برند و راه دستیابی به این اهداف تعیین شده را مسدود می بینند، از روش های غیرقانونی برای رسیدن به اهداف خود استفاده می کنند.

۳. پیشینه تجربی

پژوهش های انجام شده در مورد پدیده زباله گردی را می توان به چند دسته تقسیم کرد: دسته نخست، بعد اقتصادی خانواده و ضعف حمایت های نهادی را علل اصلی بروز این پدیده می دانند. برای نمونه بهمنی، بوداچی و عربی (۱۴۰۳) در پژوهشی با عنوان کاوشی در تجربه زیسته کودکان زباله گرد در اهواز که از طریق روش کیفی پدیدارشناسی صورت پذیرفت، به مقولاتی همچون گرادیان اجتماعی، ضعف ظرفیت فرهنگی خانوادگی، فقر سلامت کودکان کار، ضعف برخورداری از حمایت های نهادهای متولی، امید به تغییر و امکان تحرک اجتماعی افقی، تلقی زباله گرد به مثابه شغل شرافتمندانه و احساس غرور و آسیب پذیری کودکان اشاره کرده اند.

ظهیری نیا و هادی (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان مطالعه کیفی دلایل و زمینه های زباله گردی در شهر زاهدان که از طریق روش نظریه زمینه ای انجام پذیرفته است، به مقولاتی چون تنگناهای شغلی و ضرورت تأمین معاش، نبود حمایت دولتی/سازمانی، اعتیاد، فقدان حمایت خانوادگی، حفظ کرامت انسانی و نبود منع اجتماعی. در سطحی بالاتر و انتزاعی تر نیز مقوله هسته با عنوان «زباله گردی؛ پیامد حمایت اجتماعی ناکافی» دست یافتند.

1. Merton

ایثاری و شجاعی‌زند (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان زمینه‌ها و فرآیندهای شکل‌گیری زیست غیررسمی زباله‌گردی (مطالعه موردی کارگران افغانستانی در تهران) که از طریق مطالعه موردی انجام پذیرفت، نشان دادند اتباع افغانستانی زباله‌گرد در شهر تهران با مواردی از جمله عوامل سیاسی و اقتصادی مربوط به کشور افغانستان، عوامل فرهنگی و خانوادگی کارگران هراتی، قوانین مرتبط با اتباع خارجی از جمله اتباع افغانستانی مانند محدودیت‌های تردد و اشتغال رسمی، عوامل مرتبط با حکمروایی هیبریدی و منزلت پایین شغل غیررسمی زباله‌گردی در رشد این پدیده در شهر تهران اثرگذارند. در واقع محرک اصلی مهاجرت زباله‌گردهای افغانستانی به تهران، چالش‌های اقتصادی خانواده، بیکاری و فقدان حمایت مکفی نهادهای متولی است.

زولنیکوف^۱ (۲۰۲۳) در پژوهشی با هدف بررسی رفتار زباله‌گردها در برزیل، به این نتیجه رسید که افراد به اجبار و به دلیل مسائل معیشتی، مجبور به زباله‌گردی می‌شوند. این افراد آسیب‌پذیرند و به علت شرایط محیط کاری، فقدان حمایت و نظارت دولتی، فقدان بیمه و همچنین ساختار نابرابر طبقاتی، در معرض انواع آسیب‌های اجتماعی قرار دارند و این وضعیت از طریق فقدان نظارت دولتی، توسعه سیاست‌ها و تغییر به شرایط بد کار مداوم کمک می‌کند که می‌باید مورد توجه قرار گیرد.

دسته دوم از مطالعات، به آسیب‌های پدیده زباله‌گردی پرداخته‌اند. برای نمونه، زارعی محمودآبادی و همکاران (۱۴۰۲) در مطالعه‌ای با عنوان زیستن آسیب، یک مردم‌نگاری انتقادی از زباله‌گردی در شهر صنعتی میبد، آدما^۲ (۲۰۱۴) در مقاله‌ای با عنوان حاشیه‌نشینی و ادغام در اقتصاد غیررسمی شهری در نیجریه و جوشی^۳ (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان حق زنان کم‌درآمد برای خدمات بهداشتی در فضاهای عمومی شهر (مطالعه زنان زباله‌گرد در هند)، به مقولاتی چون بسترهای زباله‌گردی، اقتصاد زباله‌گردی، سودجویی استثمارگرانه خانوادگی، ضایعات شهری/شهر ضایعاتی، زیستن آسیب، زباله‌گردی، دروازه جرم و ترویج نهادی زباله‌گردی دست یافتند. آن‌ها در نهایت به این نتیجه رسیدند که پدیده زباله‌گردی پدیده‌ای در حال گسترش و محصول نابرابری مشهود اقتصادی/طبقاتی است. در این میان، علاوه بر شهروندان عادی که زیستشان با نامالایمات همراه شده است، اقشار آسیب‌پذیر

1. Zolnikov

2. Adama

3. Joshi

و حاشیه‌ای (همانند زنان و کودکان)، زیستی آسیب‌گونه دارند. این اقشار معمولاً کمترین بهره‌مکن را از اقتصاد زباله‌گردی می‌برند و بهره‌اصلی در دل این صنعت، در اختیار ضایعات فروشی هاست؛ هرچند خود آنان نیز در اقمار بیرونی قرار می‌گیرند. این وضعیت، نابرابری ساختاری طبقاتی را آشکارتر/بغرنج‌تر کرده است. همچنین اقشار آسیب‌پذیر مانند زنان و کودکان نیز در معرض انواع آسیب‌های جدی قرار دارند.

دسته سوم از مطالعات مذکور در بخش پیامدها دریافتند که کودکان زباله‌گرد در نیجریه اجازه دسترسی به زباله‌های دارای پسماندهای قابل‌بازیافت زیاد را ندارند. این عدم دسترسی در کنار توانایی حمل بار کمتر و ساعات کار کمتر کودکان، کاهش درآمد کودکان را به دنبال دارد که علاوه بر تبعیض سنی که در جامعه بر زباله‌گردها تحمیل می‌شود، این تبعیض نیز از طریق دولت تشدید می‌شود. از این رو، فقدان یا ضعف حمایت دولت از کودکان آشکار است و نیاز است به این اقشار آسیب‌پذیر و کودکانی که در معرض خطرات زیادی هستند، توجه جدی شود. بخشی دیگر از همین مطالعات به مطالعه زنان زباله‌گرد در شهر پونا در هند پرداخته و نشان دادند که نبود امکانات بهداشتی عمومی معضلی برای زنان زباله‌گرد است. از آنجاکه این زنان مدت‌ها برای زباله‌گردی در خارج از محل زندگی خود قرار دارند، عدم دسترسی به امکانات بهداشتی، مشکلات جسمی و روانی مختلفی برای آن‌ها به وجود می‌آورد.

همچنین، تیموتی دادا و همکاران (۲۰۲۲) پژوهشی درباره خطرات شغلی مرتبط با زباله‌گردی در نیجریه انجام داده و نشان دادند که بیشتر افراد زباله‌گرد از وضعیت رفاهی خود، به علت شرایط ناسالم کار، فقر شدید، نبود حمایت و توجه دولت، حاشیه‌نشینی و همچنین وجود نابرابری و تبعیض ناراضی‌اند. این افراد در معرض انواع آسیب‌ها و خطرات از جمله خطرات بهداشتی شغلی قرار دارند که این مسئله آن‌ها و جامعه را تهدید می‌کند و از این رو باید در برنامه‌ها و اجرای سیاست‌ها، بیش‌ازپیش مورد توجه قرار گیرند.

دسته دیگر از مطالعات انجام شده درباره زباله‌گردی، آن را شیوه جدید زیست شهری یا زیست غیررسمی می‌دانند. برای مثال، ایثاری و شجاعی‌زند (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان سیاست‌های شهری و زیست غیررسمی زباله‌گردی در تهران نشان داده‌اند که بازنمایی زیست شهری زباله‌گردها در ایران، بر اساس دو الگوی جرم‌انگازانه و آسیب‌شناختی صورت می‌گیرد. نتایج نشان داد که حکمروایی شهری در قالب ائتلاف بخش عمومی شهرداری و

خصوصی، چگونه به انضباط بخشی بازتولید و کنترل زیست غیررسمی زباله‌گردی پرداخته است. این وضعیت، زیست فرودستانه کارگران زباله‌گرد را به دنبال دارد.

پروین و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی پدیدارشناسانه با عنوان مهاجرت و زباله‌گردی به مثابه شیوه جدید نوظهور زیست شهری، به این نتیجه رسیدند که زباله‌گردها عمدتاً مهاجرند، بخشی از آن‌ها افغانستانی و برخی نیز مهاجران داخلی به شهر تهران هستند. آن‌ها دچار سوء تغذیه هستند و اکثراً تحصیلات پایین دارند. همچنین، بر اساس سنخ‌شناسی به دو گروه رسمی و غیررسمی تقسیم می‌شوند. در نهایت پژوهشگران، زباله‌گردی را به مثابه یک شیوه زیست و سبک زندگی جدید شهری می‌دانند.

به نظر می‌رسد پژوهش‌های کیفی انجام شده در این زمینه کمتر فرآیندی بوده است. افراد بنا به دلایل مختلفی از جمله عدم تمکن مالی، فقدان تخصص و سرمایه، تشویق دوستان و فشار گروهی و غیره به شغل زباله‌گردی روی می‌آورند که در نهایت منجر به بازتولید پدیده‌های دیگری از جمله اعتیاد، آزار و اذیت جنسی زنان، همکاری در فروش مواد مخدر با گروه‌های تبه‌کار از طریق تطمیع زباله‌گردهای بی‌خانمان به اسکان موقت، سوء استفاده از کودکان و زنان توسط ملاکین ضایعات فروشی و غیره روبه‌رو می‌شوند. بنابراین، زباله‌گردی پدیده‌ای فرآیندمحور است که الزامات روشی خاص خود را دارد. این مطالعه با هدف پُر کردن خلأ روشی از طریق به‌کارگیری روش کیفی فرآیندمحور نظریه زمینه‌ای، درصدد است تصویر روشن‌تری از پدیده زباله‌گردی ارائه دهد.

۴. روش‌شناسی

پژوهش حاضر در قالب پارادایم تفسیری، روش‌شناسی کیفی و روش نظریه زمینه‌ای انجام شد و تکنیک اصلی جمع‌آوری داده‌ها، مصاحبه عمیق بود. مشارکت‌کنندگان در این پژوهش، ۲۲ نفر زباله‌گرد فعال در سطح شهر اهواز و حاشیه‌های آن بودند که البته اشباع نظری از طریق مصاحبه با ۱۸ نفر حاصل شد، اما در جهت اطمینان بخشی مصاحبه تا ۲۲ نفر ادامه یافت.

در این پژوهش از چهار شیوه نمونه‌گیری استفاده گردید. ابتدا به منظور شناسایی افرادی که سابقه و تجربه زباله‌گردی در سطح شهر اهواز و حاشیه‌های آن داشتند، از نمونه‌گیری هدفمند استفاده شد. اساساً نمونه‌گیری هدفمند برای مشخص نمودن مخاطب پژوهش به کار می‌رود.

در ادامه، از نمونه‌گیری نظری در جهت تولید مفاهیم و ساخت مدل پارادایمی استفاده شد. نمونه‌گیری نظری در جهت توسعه مفاهیم است؛ اگر نمونه‌گیری هدفمند، مخاطب پژوهش را مشخص می‌کند، نمونه‌گیری نظری نیز محتوای مصاحبه‌های بعدی را مشخص می‌کند.

از شیوه نمونه‌گیری گلوله‌برفی نیز برای مشخص کردن نفرات بعدی برای انجام مصاحبه استفاده شد. به این صورت که از افرادی که در انبارهای ضایعاتی مشغول به کار و تفکیک زباله بودند، خواسته شد نفراتی را برای انجام مصاحبه معرفی کنند و سپس همان نفرات اشخاص دیگری را معرفی کردند. از نمونه‌گیری با حداکثر تنوع نیز استفاده شد. این شیوه نمونه‌گیری این امکان را به محقق می‌دهد که با سوژه‌های متفاوت و بعضاً متضاد که تجربه مشترکی از یک پدیده دارند، مصاحبه انجام دهد و اطلاعات متنوعی از آن پدیده کسب کند.

تحلیل داده‌ها در سه مرحله کدگذاری باز، محوری و گزینشی انجام گرفت. در مرحله کدگذاری باز ابتدا جملات به مفاهیم و سپس مفاهیم با توجه به معنا در قالب مقولات فرعی پدیدار شدند. در مرحله بعد مقولات فرعی نیز با توجه به ابعاد و معنای مشترک حول یک مدل پارادایمی قرار گرفتند و در مرحله کدگذاری گزینشی، پالایش مجدد مقولات و مفاهیم و زیرمجموعه‌های آنان صورت گرفت.

برای تأمین کیفیت تحقیق از سه شیوه مختص روش‌های کیفی بهره گرفته شد. یکی از این روش‌ها، بررسی توسط اعضا (مشارکت‌کنندگان) بود و داده‌ها پس از کدگذاری، در اختیار مشارکت‌کنندگان قرار داده شد تا مشخص شود آیا برداشت‌های محقق از داده‌ها توسط مشارکت‌کنندگان تأیید می‌شود یا خیر. روش بعدی، کدگذاری تحت نظر متخصصان (اساتید دانشگاه) بود که در مواردی به اصلاح کدگذاری داده‌ها پرداختند. روش بعدی، مراجعه به داده‌های خام و بازنگری مجدد آن‌ها بود. محققان مجدداً به داده‌ها و جملات اولیه، نحوه مفهوم‌سازی‌ها، مقوله‌بندی و مدل پارادایمی مراجعه کردند تا در صورت نیاز اصلاحاتی انجام دهند.

نکته آخر در مبحث روش‌شناسی، ملاحظات اخلاقی است که در این پژوهش قبل از انجام مصاحبه، ابتدا اهداف اصلی پژوهش برای مشارکت‌کنندگان توضیح داده شد و رضایت آگاهانه آنان مدنظر قرار گرفت. گمنامی و رازداری و همچنین حفظ حریم خصوصی مشارکت‌کنندگان در طول پژوهش از جمله موارد مورد توجه در این مطالعه بود.

۵. يافته ها

مشاركت كندگان اين پژوهش ۲۲ نفر (۱۴ نفر متاهل و ۸ نفر مجرد) بودند. سن آن ها از ۱۸ تا ۴۵ سال و همچنين مدت سابقه زباله گردى از ۱ سال تا ۶ سال در نوسان بوده است، از نظر ميزان تحصيلات، وضعيت مشاركت كندگان از دوم ابتدائى تا ديپلم ناقص بوده است. وضعيت اسكان مشاركت كندگان نيز از زندگى در ضايعات فروشى تا اجاره نشينى، زندگى با خانواده و زندگى در خانه شخصى در نوسان بوده است. وسيله زباله گردى اكثر مشاركت كندگان موتور سه چرخ و برخى ديگر هم پياده يا ماشين وانت بوده است.

جدول شماره ۱: ويژگى هاى جمعيت شناختى مشاركت كندگان

نام مستعار	وضعيت تاهل	سن	تحصيلات	وضعيت مسكن	وسيله زباله گردى	سابقه زباله گردى
على	متاهل	۳۸	سيكل	اجاره نشينى	موتور	۴
رضا	متاهل	۴۲	پنجم ابتدائى	اجاره نشينى	موتور	۶
حسن	متاهل	۳۶	سيكل	زندگى با خانواده پدرى	موتور	۳
كريم	مجرد	۳۰	ديپلم ناقص	زندگى با خانواده پدرى	موتور	۱
امين	متاهل	۴۱	سوم	كرايه اتاق	موتور	۵
رسول	متاهل	۳۵	سيكل	اجاره نشينى	پياده	۲
فارس	متاهل	۳۸	پنجم	اجاره نشينى	ماشين	۶
سعيد	مجرد	۳۴	ديپلم ناقص	زندگى در ضايعات فروشى	پياده	۴
جعفر	مجرد	۲۷	ديپلم ناقص	زندگى با خانواده	پياده	۲
غلام	متاهل	۲۹	دوم	اجاره نشينى	موتور	۴
معيد	متاهل	۳۵	ديپلم ناقص	اجاره نشينى	موتور	۲
خليل	مجرد	۲۲	هفتم	زندگى با خانواده پدرى	پياده	۲
ماجد	مجرد	۱۸	پنجم	زندگى با خانواده	پياده	۲
محمود	متاهل	۴۵	ديپلم ناقص	اجاره نشينى	ماشين ضايعات فروشى	۴

عزیز	متاهل	۳۸	پنجم	زندگی در گاراژ زغال فروشی	پیاده	۲
احسان	مجرد	۲۴	دیپلم ناقص	زندگی با خانواده	پیاده	۳
یاسین	متاهل	۴۰	سوم	اجاره نشینی	موتور	۵
مجتبی	متاهل	۳۷	سیکل	اجاره نشینی	موتور	۶
مصطفی	متاهل	۳۴	دوم	اجاره نشینی	موتور	۳
خالد	مجرد	۲۱	سیکل	زندگی در خانه مادری	پیاده	۴
حمید	مجرد	۲۹	دیپلم ناقص	زندگی با خانواده	ماشین	۳
ناصر	متاهل	۳۹	دوم	خانه شخصی	موتور	۶

یافته‌های پژوهش شامل ۱۲ مقوله فرعی، ۵ مقوله اصلی و مقوله هسته نیز در سطحی انتزاعی‌تر تحت عنوان «پدیده زباله‌گردی به مثابه زایش تنش اجتماعی» است. در جدول شماره ۲ این مقولات و نقش آن‌ها در مدل پارادایمی قابل مشاهده است.

جدول شماره ۲: خروجی مراحل سه‌گانه کدگذاری باز، محوری و گزینشی

نقش پارادایمی	مفاهیم	مقولات فرعی	مقولات اصلی	مقوله هسته
شرایط علی	کاهش شدید قدرت خرید، بیکاری، افزایش فزاینده قیمت کالاهای اساسی، فقدان دفترچه بیمه، عدم دسترسی به حقوق و سایر تسهیلات، بیکاری، عدم تمکن مالی جهت تأمین نیازهای ضروری خانواده، ناتوانی در تأمین هزینه‌های تحصیلی فرزندان	چالش‌های مسکن	استیصال اقتصادی	پدیده زباله‌گردی به مثابه زایش تنش اجتماعی
		تنگنای معیشتی خانواده		

نقش پارادایمی	مفاهیم	مقولات فرعی	مقولات اصلی	مقوله هسته
شرایط مداخله‌ای	سکونت در مناطق بافت فرسوده، هم‌گشتی و معاشرت افتراقی با دوستان زباله‌گرد، شکل‌گیری سرمایه اجتماعی درون‌گروهی حول محور زباله‌گردی در مناطق بافت فرسوده، آشنایی و تشجیع افراد به کار در زباله‌گردی، فشار گروهی، همذات‌پنداری با گروه، فروکاست مفهوم زباله‌گردی به شغل مستقل توسط گروه دوستان	فشار دوستان و بستر محیطی ملتهب	فشار ساختاری	پدیده زباله‌گردی به‌مثابه زایش تنش اجتماعی
	نارضایتی از فقدان عدالت اجتماعی مکفی، فقدان برنامه‌ریزی نهادی در مناطق بافت فرسوده، فقدان حمایت از افشار آسیب‌پذیر، نبود نظارت و امنیت مکفی، دسترسی آسان به زباله در مناطق فرسوده و حاشیه‌ای	فقدان حمایت نهادی مکفی و پایدار		
شرایط زمینه‌ای	تحصیلات پایین افراد خانواده، ترک تحصیل به دلیل اشتغال، اولویت کار بر تحصیل، نگاه مادی و آنی به تحصیلات، وجود خرده‌فرهنگ کار از دوران نوجوانی در خانواده، فقدان مدیریت صحیح در خانواده، فقدان مهارت، ازدست‌دادن شغل به دلیل فقدان مدرک تحصیلی، نبود سرمایه، فقدان فرصت اشتغال به دلیل سابقه زندان، فقدان فرصت اشتغال به دلیل اعتیاد	فقر فرهنگی تشدیدکننده فقر معیشتی	بستر فرهنگی تنش‌زا	
	بدرفتاری اعضای خانواده نسبت به هم به دلیل فشارهای مالی و معیشتی، سست شدن پیوندهای درون‌خانوادگی، تحقیر فرزندان به دلیل بیکاری، واکنش توهین‌آمیز فرزندان نسبت به والدین	تنش‌های عاطفی درون خانواده		

نقش پارادایمی	مفاهیم	مقولات فرعی	مقولات اصلی	مقوله هسته
راهبردها (استراتژی‌ها)	ناهمسازی درآمد و هزینه‌های خانواده، ناامیدی از حمایت‌های نهادی، اختلال در انطباق معیشتی با جامعه	بستر شکل دهنده راهبرد زیست معیشتی خودگردان	اتخاذ راهبرد زیست معیشتی خودگردان	مقوله هسته
	اتکا به خود و خانواده، تصمیم به کار گروهی و خانوادگی در بازیافت زباله، زباله‌گردی در دسترس‌ترین شغل	تقلا برای بقاء معیشت خانواده		
پیامدها	بیماری‌های پوستی، تنگی نفس، بریدگی و خراش پوستی، تغذیه نامناسب، بیماری	پیامدهای جسمی	پیامدهای چندگانه پدیده زباله‌گردی	پدیده زباله‌گردی به‌مثابه زایش تنش اجتماعی
	بحران هویت، خودتحقیری، پذیرش فرودستی، انزوا و گوشه‌گیری، احساس شرمندگی و خجل بودن، شکل‌گیری شخصیت غیراجتماعی، طرد اجتماعی	تنش‌های روحی و روانی		
	پخش شدن زباله‌ها در مناطق بازیافت زباله، انتشار آلودگی زباله‌ها به‌ویژه زباله‌های عفونی به محیط و افراد دیگر، تخریب چهره شهر	پیامدهای زیست‌محیطی		
	سوءاستفاده از زنان و کودکان زباله‌گرد توسط مافیای زباله‌گردی، اسکان زباله‌گردهای بی‌خانمان توسط ملاکین ضایعات‌فروشی با هدف فروش مواد مخدر، به‌خدمت‌گرفتن کودکان کار و زنان بی‌سرپرست	پیامدهای تنش‌زای اجتماعی و امنیتی		

۵-۱. شرایط علی: استیصال اقتصادی

مقوله اصلی اول از دو مقوله فرعی چالش‌های مسکن، تنگنای معیشتی خانواده به دست آمد و نقش شرایط علی در مدل پارادایمی تحقیق دارد. این مقوله اصلی، بُعد اقتصادی و معیشتی خانواده را دربرمی‌گیرد.

تقریباً اکثر مشارکت‌کنندگان از مشکلات اقتصادی و چالش‌های معیشتی سخن گفتند که با آن روبه‌رو هستند و آن را به‌عنوان علل اصلی بروز پدیده می‌دانند. در همین راستا مشارکت‌کننده‌ای به نام علی، ۳۸ ساله و متأهل از مقوله فرعی تنگنای معیشتی خانواده می‌گوید:

من وقتی ازدواج کردم، با پدر و مادرم زندگی می‌کردم، اما بعداً به دلایلی مجبور شدم از اون‌ها جدا بشم. بچه‌هام بزرگ شده بودن و یه دختر کوچیک هم تازه به دنیا اومده بود، دیگه نمی‌شد با اون‌ها زندگی کنم. جا نبود و زنم هم گفت دیگه اینجا نمی‌مونه. مقداری پول از خانواده زخم گرفتیم که با اون خونه رهن کردم، اما از پس اجاره برنیومدم. نه تخصصی دارم نه سرمایه و نه چیزی. روز به روز هم قیمت اجناس بالا می‌رفت و ما هم نمی‌تونستیم چیزی بخریم. مجبور بودم کار کنم.

سعید که ۴ سال است به‌صورت پیاده مشغول زباله‌گردی است، در ارتباط با چالش‌های مسکن می‌گوید:

شاید باورتون نشه، حتی گاهی از خرید چیزهای معمولی هم ناتوان بودم. وقتی شما کار ندارید، حقوق نیست، چیزی هم بلد نیستید که بابت انجامش پولی بگیرید، پدر پولدار یا حتی پدری که سرپناه داشته باشه، ندارید چکار می‌کنید؟ پدر من اون زمان با عموهام درباره ارث پدر بزرگم دچار اختلاف شد. اون زمان پدرم و عموهام هم توی یه خونه توی روستا بودن و هر کدوم هم یه اتاق داشتن. اختلاف که شد زدیم بیرون. مدتی توی یه گاوداری کار کردیم که بهمون جا دادن. بعد از مدتی، گفتن دیگه کارگر نمی‌خواهیم و ما موندیم بدون خونه. تنها تونستیم مادرم رو ببریم خونه یکی از فامیل‌هامون. شانس داشتیم که خواهر نداشتیم. من و پدرم در ضایعات فروشی زندگی می‌کردیم و می‌خوابیدیم.

مشارکت‌کننده دیگری به نام امین که ۵ سال است با موتور کار زباله‌گردی را شروع کرده است در همین باره می‌گوید:

ما از روی بدبختی و اجبار زندگی مون این جور می‌شد. من فقط یه اتاق کرایه کردم نه خونه. با التماس و خواهش از صاحب‌خونه، تونستم مبلغ اجاره را کم کنم؛ یعنی فقط یه اتاق گرفتیم. یه موتور هم داشتیم که با اون مشغول کار زباله‌گردی شدم. با زن و یه بچه کوچیک. لباسمون، غذامون به کنار. پول مدرسه بچه هم که هست.

مشارکت‌کنندگان از چالش‌های جدی اقتصادی و معیشتی در زندگی خود سخن گفتند. تأمین مایحتاج مالی، فقدان بیمه و حقوق، فقدان سرمایه و تخصص، اجاره‌نشینی و بعضاً

بی‌خانمانی و از طرفی افزایش قیمت اجناس و کاهش شدید قدرت خرید، همه تنها بخشی از چالش‌های جدی بود که با آن دست‌وپنجه نرم می‌کردند. مشارکت‌کننده دیگری اما از چرخه تشدیدکننده فقر می‌گوید که به مراتب چالش اساسی‌تری را با آن تجربه کرده است. در همین راستا مشارکت‌کننده‌ای به نام حسن که با خانواده پدری زندگی می‌کند، درباره از دست دادن شغل خود بابت فقدان تحصیلات سخن می‌گوید:

من در یک شرکت پیمانکاری به صورت موقت کار می‌کردم. بعد از مدتی شایعه شد که هر کی دیپلم نداشته باشه اخراجش می‌کنن. ما که رسمی نبودیم اما گفتن باید دیپلم داشته باشین، حتی پیمانکاری‌ها. من نه حافظه دارم نه حوصله، چطوری برم دیپلم بخونم؟ من تا سیکل سواد داشتم دیپلم نداشتم، خواهش کردم حتی با مدیر حرف زدم قبول نکرد، اخراج شدم. من موندم و خانمم و دو تا بچه که توی خونه پدرم زندگی می‌کردیم. پدرم هم حقوق نداره، نجاره. به زور خرج خودش رو می‌ده.

مشارکت‌کننده بعدی، به نام کریم که سال اول تجربه زباله‌گردی او است، می‌گوید:

من مجردم، تا الان ازدواج نکردم. سربازی هم نرفتم و معاف شدم، چون معلولیت دارم، هیچ‌جا هم به من کار ندادن. زمان کودکی تصادف کردم و پلاتین توی کمرم هست. رفتم تأمین اجتماعی برای پیدا کردن کار، بهش می‌گن کاریابی، پسر همسایمون گفت برو بهت کار می‌دن. من هم رفتم، گفتن مشخصات باید بگی، منم گفتم. گفتن معلولیت داری، کسی قبول نمی‌کنه بهت کار بده. از پدرم پول گرفتم با هزار بدبختی جور کرد، یه سه چرخه خریدم دارم کار می‌کنم، وقتی کسی به فکر من نیست، چیکار کنم؟

مشارکت‌کننده دیگری به نام عزیز که در گاراژ زغال‌فروشی زندگی می‌کند در همین راستا می‌گوید:

من بدبختی زیادی کشیدم. مواد مصرف می‌کردم و بعد از ازدواج، خانمم و پدرمو مادرش بعد مدتی متوجه شدن؛ از حالتهم و همین‌طور پیامک موبایل خودم که به دوستم می‌دادم. من رو بُردن کمپ. بعد از یه مدتی ترک کردم، فشار زیادی روم بود، همش توی فکر مصرف بودم. زنم هم خسته شده بود، گفت طلاقم بده! من هم دیدم این‌جوری خرج خودم را شاید حداقل بتونم بدم. بچه هم که نداشتم، طلاقش دادم. بعد از یه مدتی مجبور شدم کم‌کم برای این‌که خرج خودم را بدم، هر کاری انجام بدم؛ سرقت کردم از یه خونه، بعد از چند بار پلیس من رو گرفت. زندان رفتم، کمپ هم بُردنم. بعدش آزاد که شدم، دیدم کسانی که مثل من هستند کم نیستند، دارن توی ضایعاتی کار می‌کنن. من هم رفتم باهاشون و دوباره مواد مصرف کردم و

به زباله‌گردی مشغول شدم. سابقه زندان که دارم، هیچ‌جا بهم کار نمی‌دن. الان هم توی گاراژ زغال‌فروشی هم نگهداری می‌دم، هم می‌خواهم. مشارکت‌کننده دیگری به نام جعفر که ۲ سال سابقه زباله‌گردی دارد و با خانواده زندگی می‌کند، می‌گوید:

من روزمزد کار می‌کردم توی یه شرکت پیمانکاری. هر یه مدت می‌گفتن دیگه نیابین سر کار. بعد از مدتی دوباره برمی‌گشتیم. کارمون امن نبود، هر روز ممکن بود بگن دیگه نیابین. ما هم وقتی کار می‌کردیم پول روزمزد می‌گرفتیم وقتی بیکار می‌شدیم تا چند ماه. باید کاری می‌کردیم تا خرج خودمون را دربیاریم. اونایی که ازدواج کرده بودن که خرجشون بیشتر بود، خیلی هاشون هم اجاره‌نشین بودند. خُب باید یه کاری می‌کردیم، رفتیم توی کار بازیافت زباله. مشارکت‌کنندگان از طلاق، اعتیاد و زندان و از دست دادن شغل بابت فقدان تحصیلات سخن گفتند که این وضعیت نشان از تقویت چرخ‌دنده‌های فقر دارد که علاوه بر چالش‌های اقتصادی و معیشتی که در ابتدا بیان شد، مشارکت‌کنندگان با آن روبه‌رو بودند.

۲-۵. شرایط مداخله‌ای: فشار ساختاری

مقوله اصلی دوم، از دو مقوله فرعی شامل فشار دوستان و بستر محیطی ملتهب و فقدان حمایت نهادی مکفی و پایدار تشکیل شده است. این مقوله نقش شرایط مداخله‌ای را در مدل پارادایمی داشته است. فشار ساختاری اشاره به این امر دارد که این جامعه است که فرد را تحت فشار قرار می‌دهد و او را به سمت وسوی انحرافات می‌کشاند. یکی از مشارکت‌کنندگان به نام غلام که ۴ سال سابقه زباله‌گردی با موتور دارد، در مورد فشار دوستان و بستر محیطی ملتهب می‌گوید:

اکثر کسانی که اینجا توی این منطقه زندگی می‌کنن، تقریباً کارشون زباله و بازیافت زباله هست. چون اولاً اینجا منطقه قدیمی هست و شهرداری زیاد بهش توجه نمی‌کنه و حتی سطل‌های زباله هم بعضی وقتا دزدیده می‌شن؛ و بعدش هم مردم اینجا اکثراً بیکارن، پول ندارن، هیچی هم بلد نیستند. اگه کسی چیزی بلد باشه یا وضعش خوب باشه، اصلاً اینجا نمی‌آد. وقتی می‌آد یعنی مجبوره. خوب اونم یاد می‌گیره از بقیه که دارن توی زباله کار می‌کنن بهتر از هیچی هست، بالاخره یه پولی درمی‌آد. زباله هم زیاده اینجا.

مجید که متأهل و اجاره‌نشین است، در همین باره می‌گوید:

من الآن دو ساله اومدم اینجا، چون پول نداشتم برم جای بهتر، مجبور شدم بیام اینجا. اینجا همون روزای اول همسایه‌هامون فهمیدن که ما وضعمون خوب نیست. بهم گفتن ما توی زباله کار می‌کنیم، درآمدش هم بد نیست. اینجا ما نمی‌گیم زباله، می‌گیم شغل. همه هم مثل هم کار می‌کنن. اولش برام سخت بود و موتور نداشتم و نمی‌تونستم خودم را جدا از اون‌ها بدونم، باهاشون ارتباط گرفتم و شروع کردم کار کردن.

سکونت در مناطق حاشیه‌ای همواره به‌عنوان یکی از عناصر تسهیل و تسریع‌کننده انحرافات اجتماعی است. مشارکت‌کنندگان از سکونت خود در این مناطق و آموزش و آشنایی با زباله‌گردی، حمایت و تشویق توسط اهالی این مناطق و احساس همذات‌پنداری با آنان گفتند.

در این مناطق سرمایه اجتماعی درون‌گروهی بسیار قدرتمندی وجود دارد که همه افراد منطقه را حول یک عنصر مشترک یعنی بیکاری و بی‌پولی دور هم جمع می‌کند. فشار دوستان و معاشرت افتراقی، هم‌نوایی و هم‌گشتی با آنان، جهان‌بینی خاصی را به افراد تزریق می‌کند و سرمایه اجتماعی منفی یا معکوس شکل می‌گیرد و به تبع آن مفهوم زباله‌گردی به یک شغل مستقل فرو کاسته می‌شود.

بخشی از مشارکت‌کنندگان در همین راستا، از مقوله فرعی فقدان حمایت نهادی مکفی و پایدار سخن به میان آوردند. احسان که ۳ سال سابقه زباله‌گردی دارد و با خانواده زندگی می‌کند، در این باره می‌گوید:

شما نگاه کنین خانه‌های اینجا رو، وضعشون رو ببینین. من از شما سؤال می‌کنم کدومشون اینجا وضعشون خوبه؟ یا کار ندارن، یا پول ندارن، یا زندان رفتن. هر کدومشون یه مشکلی دارن، از این‌ها ضعیف‌تر من ندیدم. خُب پس چرا رسیدگی نمی‌شه؟ چرا نظارت نیست؟ می‌دونی چرا، اکثراً اینجا کارشون باز یافت زباله هست، چون زباله را هیچ‌کس جمع نمی‌کنه و کسی هم چیزی بلد نیست می‌رن سمت باز یافت زباله.

محمود که ۴ سال است با ماشین ضایعات فروشی مشغول به کار است، می‌گوید:

این مناطق نیاز به رسیدگی دارن. ما خیلی اینجا آدم معتاد، بدبخت، زنان بی‌شوهر، بچه‌هایی که مادرشون طلاق گرفتن و پدر ندارن و با مادرشون دارن زندگی می‌کنن داریم. حقوق بهزیستی خیلی‌ها ندارن، اون‌هایی هم که دارن خیلی کمه، خرجشون رو نمی‌ده. خُب این شرایط که وجود داره چطور زندگی کنن؟

۳-۵. شرایط زمینه‌ای: بستر فرهنگی تنش‌زا

مقوله اصلی سوم از دو مقوله فرعی فقر فرهنگی تشدیدکننده فقر معیشتی و تنش‌های عاطفی درون خانوادگی تشکیل شده است و نقش شرایط زمینه‌ای را در مدل پارادایمی دارد. بستر فرهنگی تنش‌زا به بینش فرهنگی مشارکت‌کنندگان می‌پردازد. اکثر مشارکت‌کنندگان تفسیر خاصی از پدیده زباله‌گردی دارند، سطح تحصیلات بسیار پایینی دارند، خُرده‌فرهنگ کار در خانواده دارند و به صورت کلی کار را به هر شکلی بر تحصیل ارجح می‌دانند. یکی از مشارکت‌کنندگان به نام حمید که مجرد است و با خانواده زندگی می‌کند، درباره فقر فرهنگی می‌گوید:

عمومی من خیلی وقته که توی کار بازیافت زباله هست. دامداری داره و کارش هم خوبه، اما می‌گه مرد باید کار کنه، چه اشکالی داره؟ بازیافت زباله هم کاره و مرد باید مخارج زندگی رو تأمین کنه. من دیپلم نگرفتم و رد شدم، بعدش رفتم سربازی. خواستم دوباره برم دیپلم را بگیرم که عموم گفت دیپلم بگیر که چی بشه؟ منتظر نمون کار پیدا شه، کار نیست بیا با ماشینم مواقعی که من توی دامداری مشغول هستم، تو کار بازیافت زباله انجام بده، هم خرج خودت رو در می‌آری، هم از بیکاری خلاص می‌شی. پدرم هم گفت با عموت کار کن. الان بیشتر از سه ساله که توی کار بازیافت زباله هستم، گاهی با عموم، گاهی هم که عموم وقت نمی‌کنه و توی دامداری هست، من با ماشینش می‌رم، حقوقم هم بد نیست و راضی‌ام.

اولویت کار بر تحصیل کاملاً در اینجا مشهود است. مشارکت‌کننده دیگری به نام ماجد که ۱۸ ساله است می‌گوید:

مادرم بارها به من گفت تا کی می‌خواهی بیکار بمونی؟ هم سن و سال‌های تو کار می‌کنن و زن و بچه دارن. تو چرا بیکاری؟

نکته‌ای که این مشارکت‌کننده بیان کرد، نوع تلقی و بینش خانواده نسبت به کار را به خوبی نشان می‌دهد. خانواده اولویت اول را به کسب درآمد و تأمین معیشتی خود می‌دهد؛ چراکه در حال حاضر با این چالش مواجه است، بنابراین کار در بازیافت زباله و زباله‌گردی به عنوان منبع تأمین معیشت خانواده تلقی می‌شود و تنش‌ها و پیامدهای زباله‌گردی و بازیافت زباله با توجه به نیاز مبرم خانواده به معیشت به حاشیه رفته است.

برخی از مشارکت‌کنندگان نیز از تنش‌های موجود در خانواده به دلیل عدم تمکن مالی به منظور تأمین نیازهای ضروری خانواده سخن گفتند. خلیل که با خانواده پدری زندگی می‌کند و ۲ سال سابقه زباله‌گردی دارد، درباره تنش‌های عاطفی درون خانوادگی می‌گوید:

ما هر روز درگیری داریم؛ به روز پدرم، به روز مادرم. این که برو کار کن. خرج خانواده رو دربیار، بیکار نچرخ! بعد از ما می‌خواهی چکار کنی، تا کی این جور می‌خواهی بمونی. این حرف‌ها من رو عصبانی می‌کنه، تحقیرم می‌کنه، من هم جوابشون رو می‌دم، داد می‌زنم، خسته شدم. رفتم سراغ زباله‌گردی. اما حتی الان هم که کار می‌کنم، دیگه باهاشون سر سفره نمی‌شینم، کاری به کارشون هم ندارم، انگار نه انگار پدر و مادرم هستن. خواهر و برادرم هم کوچیکن، اونا هم عصبی شدن. به زور توی خونه داریم با هم زندگی می‌کنیم.

مشارکت‌کنندگان علاوه بر بینش و نگرش خاص خانواده به کار، اولویت کار نسبت به تحصیل، کم‌سواد یا بی‌سواد و ترک تحصیل، با چالش‌های اساسی روبه‌رو هستند. تنش‌های موجود در خانواده پیوندهای عاطفی درون‌خانوادگی را سُست کرده است و سرمایه اجتماعی درون خانواده به شدت تهدید می‌شود. درگیری و ناراحتی و عصبی بودن به نسل کوچک خانواده نیز منتقل می‌شود که آینده آنان را نیز هدف تهدید کرده است.

۴-۵. راهبردها: زیست خودگردان

این مقوله اصلی از دو مقوله فرعی شامل بستر شکل‌دهنده راهبرد زیست معیشتی خودگردان و تقلا برای بقای معیشتی خانواده به دست آمده است که در مجموع نقش راهبرد را در مدل پارادیمی دارد. مقوله اصلی زیست خودگردان، نتیجه تحمیل شرایط علی، زمینه‌ای و مداخله‌ای بر مشارکت‌کنندگان است؛ فقدان یا ضعف حمایت نهادی مکفی و پایدار از یک سو و از سوی دیگر عدم توانایی انطباق معیشتی با جامعه و همچنین ناتوانی از تأمین نیازهای اولیه، فقدان تخصص، نداشتن سرمایه، مشارکت‌کنندگان را به ناچار به سمت اشتغال در زباله‌گردی می‌کشاند، چراکه در دسترس‌ترین شغل، بدون نیاز به سرمایه یا تخصص، از نظر مشارکت‌کنندگان شغل زباله‌گردی است.

با توجه به شرایط، مشارکت‌کنندگان به این نتیجه می‌رسند که باید برای تأمین معیشت خود و خانواده از یک سو و از طرفی تنش‌زدایی از تنش‌های موجود در بستر خانواده که محصول فشارهای اقتصادی است، به کار در بازیافت زباله بپردازند و زیست خودگردان داشته باشند. در همین باره یکی از مشارکت‌کنندگان به نام مجتبی که متأهل و اجاره‌نشین است درباره مقوله بستر شکل‌دهنده راهبرد زیست معیشتی خودگردان می‌گوید:

من از هیچ جا حمایت نشدم، پدرم هم چیزی نداشت که برای ما بذاره. خودم هم نه تخصص دارم و نه سواد. خرج و مخارج خودم و زنم رو هم داریم. فقط من نیستم که شرایطم

این‌جوری هست، خیلی‌ها هستن که مثل من هستن، اما بیکار ننشستن. کار زباله‌گردی سرمایه نمی‌خواد، مدرک نمی‌نخواد، همیشه هم هست، تخصص هم نیاز نداره. این شد که به این کار رو آوردم. اگر کسی بلد باشه زرنگ باشه، می‌تونه پول خوبی دربیاره. از این راه خرج زندگی مون رو می‌دم.

مشارکت‌کننده دیگری به نام مصطفی که متأهل و اجاره‌نشین است دربارهٔ تقلا برای بقای معیشتی خانواده می‌گوید:

من خونواده‌ای رو می‌شناسم که هیچی ندارن، هیچی هم بلد نیستن، اما زرنگ هستن. ببینین دارن خونوادگی کار می‌کنن توی بازیافت زباله و زباله‌گردی. توی این کار فقط یه نفر نیست که بتونه کار کنه، می‌شه دسته‌جمعی کار کرد با دوستان یا خونواده. خب درآمد هم خیلی بیشتر از آدم‌هایی هست که تنها کار می‌کنند.

در همین راستا یکی دیگر از مشارکت‌کنندگان به نام یاسین که متأهل و ۵ سال سابقه زباله‌گردی دارد، می‌گوید:

دخل و خرج ما جور در نمی‌آد، ما سه نفریم؛ خودم و زنم و دختر کوچیکم. اگه خدای نکرده مریض بشیم، نمی‌تونیم دکتر هم بریم، هیچ‌کس هم حمایت نمی‌کنه. جز شناسنامه و کارت ملی، هیچ مدرکی هم ندارم. برای خودمون که شده باید کار کنیم حتی زباله‌گردی، زباله‌گردی برای بقیه بده، نه ما که صبح تا شب داریم جون می‌کنیم که خرج خودمون رو دربیاریم. هیچ‌کس به فکر کسی نیست، تا زمانی که خودت به فکر خودت نباشی. ما هم روی پای خودمون ایستادیم، کار زباله‌گردی مریضی داره، سخته، مردم بهت نگاه بد دارند، خودت له می‌شی، ولی باید انجام بدیم تا زنده بمونیم و زندگی کنیم.

آنچه باعث کشش و گرایش مشارکت‌کنندگان به زباله‌گردی می‌شود، در یک جمله تقلا برای بقای معیشت خانواده است. مشارکت‌کنندگان برای بقای خود و خانواده‌هایشان زباله‌گردی می‌کنند، حتی در مواردی به صورت دسته‌جمعی زباله‌گردی می‌کنند تا از این طریق درآمدی برای تأمین نیازهای ضروری خود داشته باشند. مشارکت‌کنندگان از حمایت‌های رسمی و غیررسمی ناامید شده‌اند و در دسترس‌ترین مشاغل را برای تأمین نیازهای خود انتخاب می‌کنند؛ زباله‌گردی که به تعبیر مشارکت‌کنندگان نه نیاز به تخصص دارد، نه سرمایه، نه مدرک تحصیلی و نه هیچ شاخص دیگری. نیروی محرک مشارکت‌کنندگان در زباله‌گردی ناهمسازی درآمد و هزینه و به تعبیر صحیح‌تر ناهمسازی بین درآمد و هزینه‌های فزاینده در جامعه است. از این رو مشارکت‌کنندگان راهبرد زیست

خودگردان را در پیش می‌گیرند. با توجه به شرایط می‌توان گفت زباله‌گردی یک راهبرد تحمیلی و جبری است و نشان از عدم توانایی انطباق آنان با وضعیت جامعه دارد. یکی دیگر از مشارکت‌کنندگان به نام خالد که در خانه مادری زندگی می‌کند، در این باره می‌گوید:

وقتی ما مشکل اقتصادی زیاد داریم، هیچ سرمایه و پولی هم نداریم و کسی به ما کمک نمی‌کند، خرج خودم رو از کجا بیارم؟ مجرد و متأهل چه فرقی داره، هر دوتاشون خرج دارن، فقط متأهل خرجش بیشتره. همین؛ وگرنه فرقی با هم ندارن. یه نفر هم خرج داره. من خودم پدرم و مادرم ۴ سال پیش طلاق گرفتن، من با مادرم زندگی می‌کنم. تنها کمکی که داریم، بهزیستی هست که بهمون می‌ده، ولی باور کنید اصلاً خیلی کمه خرج من و مادرم رو نمی‌ده. مجبورم برای خودم و مادرم کار کنم. نه برقارم نه مکانیکم نه رنگ‌آمیزی بلد، هیچ. زباله‌گردی شغل من و امثال منه که هیچی بلد نیستیم. اون‌ی که بلده که کار خودش رو داره برقار یا هر چیزی.

۵-۵. پیامدها

مقوله اصلی پیامدهای چندگانه زباله‌گردی از چهار مقوله فرعی شامل پیامدهای جسمی، پیامدهای روحی و روانی، پیامدهای محیط‌زیستی و پیامدهای تنش‌خیز اجتماعی تشکیل شده است. در مقوله پیشین مشارکت‌کنندگان از راهبرد جبری زیست خودگردان سخنران به میان آوردند. تصمیم به اشتغال به‌عنوان زباله‌گرد (چه به صورت انفرادی و چه به صورت گروهی یا خانوادگی)، اگرچه بخشی از نیازهای خانواده را پاسخ می‌دهد؛ اما پیامدها و تبعات بسیار جدی را به دنبال دارد. در همین باره یکی از مشارکت‌کنندگان به نام رضا که ۶ سال سابقه زباله‌گردی دارد، از پیامدهای جسمی آن می‌گوید:

من صبح می‌روم تا ظهر، دوباره عصر تا شب. وقتی برمی‌گردم تمام بدنم خارش می‌گیره، پوستم آلوده شده، بوی بدی توی زباله‌ها هست و ما برای این‌که بتونیم چیزی رو پیدا کنیم، مجبوریم پلاستیک‌ها رو باز کنیم و سطل‌ها رو بگردیم. چند وقت پیش از این سطل‌های بزرگ رو می‌گشتم که دیدم زباله‌های بیمارستانی هم اون‌جا بود. گاهی نفسم می‌گیره، بعضی وقتا شیشه و چیزهای تیز هست که دستم زخمی می‌شه. پوستم قرمز شده، لباس‌هام همه آلوده شدن. از بس این زباله‌ها را زیورور کردم، گاهی حتی حالت تهوع می‌گیرم و اشتها هم بسته شده. این‌ها همش مال زباله است.

اما پیامدهای این پدیده به پیامدهای جسمی ختم نمی‌شود. مشارکت‌کننده دیگری به نام فارس متأهل، ۳۸ ساله و اجاره‌نشین، از پیامدهای روحی و روانی زباله‌گردی می‌گوید:

وقتی زباله‌ها رو باز می‌کنم، بعضی از مردم با نگاه بد نگامون می‌کنن؛ انگار من دزدم، یا خلاف‌کارم یا معتادم. چون لباس‌هام رو می‌بینن، موتورم رو می‌بینن که توی اون زباله پُر شده، این جور ی فکر می‌کنن. حتی یکی یه بار به من گفت شماها دزد هستید به بهانه زباله‌گردی، دزدی می‌کنید. تحقیر شدم، یا بضی‌ها هستن مثلاً می‌گن شماها گدا هستین. من نه دزد نه گدا. دارم کار می‌کنم. هر چی زشتی و بدی هست، به ما زباله‌گردها می‌گن. دیگه خودم رو نمی‌شناسم، گاهی می‌گم نکنه من گدام!

مشارکت‌کنندگان علاوه بر پیامدهای جسمی، از پیامدهای روحی و روانی نیز سخن گفتند؛ خودتحقیری، بحران هویت و پذیرش فرودستی. مشارکت‌کننده دیگری نیز سخنان قابل‌تأمل‌تری نسبت به دیگر مشارکت‌کنندگان داشت. در همین باره، رسول، متأهل، ۳۵ ساله و اجاره‌نشین، از مقوله پیامدهای تنش خیز اجتماعی می‌گوید:

اوایل یکی از اقوامم به صورت اتفاقی من رو توی خیابون با زباله دید، خیلی خجالت کشیدم. از طرفی نمی‌تونم این کار رو رها کنم، به ذهنم آمد که از این بعد ماسک بزنم، به بهانه بوی زباله‌ها که دیگه کسی من رو نشناسه و مناطق زباله‌گردی که قبلاً می‌رفتم دیگه نرفتم و مناطق دیگه‌ای رفتم. در اون جا با یکی از زباله‌گردها آشنا شدم که معتاد بود. بعد از مدتی فهمیدم که این کارش فروش مواد مخدر از طریق زباله‌گردی هست. صاحب انبار ضایعاتی از اون برای انتقال مواد استفاده می‌کرد. خیلی از زباله‌گردها ممکنه از این طریق معتاد بشن. شاید همین فرد هم قبلاً معتاد نبوده و معتادش کردن. حتی من شنیدم از بعضی قدیمی‌ها که می‌گفتن از زنان و کودکان استفاده می‌کنن برای فروش مواد.

زباله‌گردی به اعتقاد برخی از مشارکت‌کنندگان سبب انزوای افراد می‌شود. در همین راستا یکی از مشارکت‌کنندگان به نام ناصر که ۶ سال سابقه زباله‌گردی با موتور دارد، می‌گوید:

وقتی زباله‌گردی کردم، رابطه‌ام با خیلی‌ها کم شد و دیگه توی جمع‌ها نمی‌رم. چون من با موتور سه چرخه مناطق مختلف می‌رم و همه من رو می‌شناسن. مثلاً پارسال عاشورا رفته بودم یه مسجدی، یه نفر من رو شناخت. دیگه نرفتم توی مراسمات، عاشورا باشه، رمضان باشه یا حتی عروسی فامیل. هر جا که شلوغ باشه نمی‌رم.

انزوا، گوشه‌گیری و شکل‌گیری شخصیت غیراجتماعی یا ضداجتماعی، بخشی از پیامدهای این پدیده است.

شکل شماره ۱: مدل پارادایمی تحقیق؛ پدیده زیاله‌گردی به مثابه زایش تنش اجتماعی

۶. بحث و نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش، فهم فرآیند شکل‌گیری پدیده زیاله‌گردی در شهر اهواز بود که برای رسیدن به این منظور از روش کیفی نظریه زمینه‌ای بهره گرفته شد. نتایج نشان داد عوامل مختلفی در شکل‌گیری پدیده زیاله‌گردی در شهر اهواز دخیل هستند. مقوله اصلی نخست، «استیصال اقتصادی» است که به طور کلی به فقدان مسکن، بی‌خانمانی، اجاره‌نشینی، زندگی در خانه پدری، زندگی در ضایعات فروشی، زندگی در گاراژ زغال‌فروشی از یک سو و از سوی دیگر عدم تمکن مالی جهت تأمین نیازهای اولیه خانواده اشاره دارد.

اکثر مشارکت‌کنندگان از تنگنای معیشتی خود سخن گفتند؛ ناتوانی در تأمین هزینه‌های تحصیلی فرزندان خود، افزایش فزاینده قیمت کالاهای اساسی، کاهش شدید قدرت خرید، بیکاری، فقدان بیمه و عدم دسترسی به حقوق و تسهیلات، تنها بخشی از چالش‌های معیشتی خانواده را نشان می‌دهد. این چالش‌های معیشتی مجدداً از طریق عواملی مانند فقدان مهارت، نداشتن سرمایه، فقدان فرصت اشتغال به دلیل سابقه زندان، اعتیاد، ازدست دادن شغل پیمانکاری به دلیل نداشتن مدرک تحصیلی و معلولیت، تشدیدکننده چرخه فقر به شمار می‌روند.

این مقوله اصلی نشان می‌دهد که خانواده در زیست معیشتی خود دست‌کم با چند چالش جدی روبه‌رو است؛ اول، چالش‌های مسکن؛ دوم، تنگنای معیشتی و ناتوانی از تأمین نیازها و هزینه‌های اساسی روزمره. این عوامل امکان انطباق معیشتی را از خانواده سلب کرده است. تقریباً اکثر مشارکت‌کنندگان بیان داشتند که این عوامل باعث اختلال در معیشت آنان شده و نقش علی در فرآیند شکل‌گیری زباله‌گردی در شهر اهواز داشته است. این بخش از یافته‌ها با نتایج مطالعه زارعی محمودآبادی و همکاران (۱۴۰۲)، ظهیری‌نیا (۱۳۹۵) و همچنین زولنیکوف (۲۰۲۳) که نابرابری مشهود اقتصادی/طبقه‌ای، تنگنای اقتصادی، جبر معیشتی و فقدان تسهیلات را عامل شکل‌گیری پدیده زباله‌گردی می‌دانند، همسوست.

مقوله بعدی، فشار ساختاری است که از دو مقوله فرعی پدید آمده و نقش مداخله‌ای در شکل‌گیری زباله‌گردی داشته است: فشار دوستان و بستر محیطی ملتهب. مشارکت‌کنندگان عنوان کردند که در مناطق بافت فرسوده و حاشیه‌ای سکونت دارند و اکثر کسانی که در این مناطق زندگی می‌کنند، از نظر معیشتی با مشکلات و چالش‌های اساسی مواجه‌اند. از طرفی چون مهارت و تخصصی ندارند، اجاره‌نشین هستند، سرمایه به‌راهِ انداختن یک کسب‌وکار را ندارند، اساساً ظرفیت و پتانسیل راه برون‌رفت از این وضعیت را ندارند و به‌ناچار به شغل زباله‌گردی روی آورده‌اند. مشارکت‌کنندگان به کرات از نقش محیط و دوستی با زباله‌گردهای باسابقه و آشنایی و تشویق آنان به کار زباله‌گردی سخن گفتند. برخی از آن‌ها به شکل‌گیری یک سرمایه اجتماعی درون‌گروهی با محوریت شغل زباله‌گردی اشاره کردند. در واقع آنچه باعث شکل‌گرفتن سرمایه اجتماعی درون‌گروهی بین زباله‌گردهای منطقه شده، شغل زباله‌گردی است. مشارکت‌کنندگان از فروکاستن مفهوم زباله‌گردی به یک شغل مستقل و به‌تبع آن همذات‌پنداری با گروه دوستان سخن به میان آوردند.

مقوله بعدی، فقدان حمایت نهادی مکفی و پایدار است. مشارکت‌کنندگان از بی‌عدالتی‌ها و عدم توجه به آنان گلایه کردند. برخی از مشارکت‌کنندگان معتقد بودند نهادهای متولی فاقد برنامه‌ریزی مناسب برای رسیدگی به مناطق بافت فرسوده و حمایت از اقشار آسیب‌پذیر مانند کودکان و زنان بی‌سرپرست هستند که در این مناطق زندگی می‌کنند. عده‌ای از آن‌ها از انتشار زباله‌ها در این مناطق و ضعف نظارتی نیز سخن گفتند. یافته‌های این بخش با نتایج مطالعات نادری و همکاران (۱۴۰۱) در ارتباط با انتقاد از نهادهای متولی، ظهیری‌نیا (۱۳۹۵) در مورد فقدان حمایت دولتی/سازمانی، پروین (۱۴۰۱) در مورد خارج‌شدن زباله‌گردها از شمول تأمین اجتماعی و نادیده‌گرفته‌شدن در سیاست‌گذاری‌ها، و زارعی محمودآبادی (۱۴۰۲) که زباله‌گردها را اقشار آسیب‌پذیر و به حاشیه‌رانده می‌داند، همسو بوده است. همچنین، با یافته‌های تیموتی دادا و همکاران (۲۰۲۲) در ارتباط با حاشیه‌نشینی هم‌خوانی داشته است.

مقوله اصلی بعدی، «بستر فرهنگی تنش‌زا» است. بخش عمده‌ای از مشارکت‌کنندگان تحصیلات پایین و عموماً ابتدایی و متوسطه داشتند. برخی از ترک تحصیل و همچنین برخی دیگر از اولویت کار بر تحصیل به جهت تأمین معیشت نیز سخن گفتند. در اکثر این خانواده‌ها، خرده‌فرهنگ عمیق کار وجود دارد و به جهت ضرورت تأمین هزینه‌های اولیه زندگی، نگاه به تحصیل در اولویت‌های بعدی قرار دارد و همین موضوع از طریق خانواده از نوجوانی به فرزندان القا می‌شود. در همین ارتباط، مشارکت‌کنندگان از تنش‌های درون خانوادگی و بدرفتاری اعضای خانواده نسبت به هم و تحقیر فرزندان توسط والدین به دلیل عدم اشتغال و همچنین واکنش توهین‌آمیز فرزندان نسبت به والدین، به دلیل فشار مالی سخن گفتند که باعث سُست شدن پیوندهای عاطفی درون خانواده شده است. مقوله بستر فرهنگی تنش‌زا نقش شرایط زمینه‌ای در مدل پارادایمی پدیده زباله‌گردی در شهر اهواز داشته است. یافته‌های این قسمت با نتایج ظهیری‌نیا (۱۳۹۵) که فقدان حمایت خانوادگی را یکی از عوامل زباله‌گردی دانسته است، همسویی دارد.

مقوله اصلی بعدی، «اتخاذ راهبرد زیست معیشتی خودگردان» است. مشارکت‌کنندگان پس از بیان چالش‌هایی که پیش‌تر ذکر شد، راهبرد زیست معیشتی خودگردان را اتخاذ می‌کنند. این مقوله از دو مقوله فرعی شامل بستر شکل‌دهنده راهبرد زیست معیشتی خودگردان و تقلا برای بقای معیشتی خانواده پدید آمده است. تقریباً تمام مشارکت‌کنندگان از ناهمسازی درآمد و هزینه‌های جاری زندگی، ناتوانی از انطباق معیشتی با جامعه و اختلال در زیست اقتصادی خود سخن گفتند.

رشد فزاینده قیمت کالاها و مشکلات تأمین هزینه‌ها و ناامیدی از حمایت‌های اجتماعی و نهادی، تنها بخشی از بستر شکل‌دهنده راهبرد معیشتی خودگردان است. دومین مقوله فرعی، تقلا برای بقای معیشتی خانواده است. مشارکت‌کنندگان پس از ناتوانی در تأمین هزینه‌های جاری و ناامیدی از حمایت‌های اجتماعی و نهادی و به صورت کلی اختلال در کارکرد اقتصاد خانواده، راهبرد جبری و تحمیلی زیست خودگردان را در پیش می‌گیرند. تکیه بر خود و اعضای خانواده، تصمیم به اشتغال به صورت گروهی در بازیافت زباله، همه با هدف تأمین نیازهای خود و خانواده و عبور از این تنگنای معیشتی است. این بخش از یافته‌ها نیز با نتایج مطالعات ادما (۲۰۱۴) که دولت توجه کافی به زباله‌گردها ندارد، همسو بوده و همچنین با نتایج تیموتی دادا و همکاران (۲۰۲۲) که پدیده زباله‌گردی را محصول فقر شدید می‌داند، هم‌خوانی دارد.

مقوله اصلی آخر، «پیامدهای چندگانه پدیده زباله‌گردی» است. اگرچه مشارکت‌کنندگان پس از اتخاذ راهبرد زیست معیشتی خودگردان تا حدودی توانایی تأمین هزینه‌های اولیه زندگی خود را به دست می‌آورند؛ اما این پدیده پیامدهای جدی برای آنان داشته است. برخی پیامدهای جسمانی عبارت‌اند از: بیماری‌های پوستی، تنگی نفس، بریدگی و خراشیدگی پوست و تغذیه نامناسب و غیربهداشتی. برخی دیگر، از پیامدهای روحی روانی همچون بحران هویت، خودتحقیری، پذیرش فرودستی، انزوا، شکل‌گیری شخصیت غیراجتماعی به دلیل احساس شرمندگی از زباله‌گردی و امتناع از حضور در جمع و طرد اجتماعی سخن به میان آوردند.

اما پیامدهای زباله‌گردی آن‌چنان‌که مشارکت‌کنندگان عنوان کردند، صرفاً محدود به پیامدهای جسمی و روحی روانی نیست. در همین باره برخی مشارکت‌کنندگان از تخریب چهره شهر، انتشار آلودگی زباله‌ها و به‌ویژه زباله‌های عفونی به مناطق دیگر از طریق گردش در مناطق به‌وسیله موتور خود سخن گفتند که پیامدهای زیست‌محیطی را شامل می‌شود. پدیده زباله‌گردی پیامدهای قابل‌تأمل‌تر دیگری نیز داشته است که توجه به آن حیاتی است. برخی از مشارکت‌کنندگان از اسکان زباله‌گردهای بی‌خانمان توسط ملاکین ضایعات فروشی با هدف فروش مواد مخدر خبر می‌دهند و در واقع زباله‌گردهای بی‌خانمان به دلیل فقدان مسکن، قربانی می‌شوند. برخی دیگر نیز از معتادشدن آنان پس از فروش مواد مخدر برای ملاکین ضایعات فروشی سخن گفتند. برخی نیز به سوءاستفاده از زنان و کودکان توسط مافیای زباله‌گردی پرداختند که به تعبیری بخش عمده‌ای از درآمدهای خود را به افراد دیگری می‌دهند.

این گروه علاوه بر استعمار اقتصادی، در معرض خطرات جبران ناپذیر دیگری از جمله آزار و اذیت‌های جنسی، فروش مواد و استفاده از آنان در روسپیگری نیز قرار دارند. این قسمت از یافته‌ها با نتایج مطالعه زارعی محمودآبادی (۱۴۰۲) که پدیده زباله‌گردی را یک زندگی آسیب‌زا و پیامدهای آن را دروازه جرم و ترویج نهادی زباله‌گردی، سودجویی استثمارگرایانه خانوادگی می‌داند، همسو بوده است. همچنین با یافته‌های پروین (۱۴۰۱) که زباله‌گردی را در پیوند با مسائل اجتماعی دیگر می‌داند و جوشی (۲۰۱۸) که زنان زباله‌گرد را در معرض انواع مشکلات جسمی، روحی و روانی و بهداشتی می‌داند، همسویی دارد.

با توجه به نتایج پژوهش، پیشنهادهای تحقیق را می‌توان در موارد زیر خلاصه کرد:

- مهارت‌آموزی افراد فاقد تخصص از طریق مراکز فنی و حرفه‌ای به منظور اشتغال؛
- تقویت نهادهای حمایتی و نظارتی اقشار آسیب‌پذیر مانند کمیته امداد امام خمینی و سازمان بهزیستی؛

• ایجاد دفاتر تسهیلگری در مناطق بافت فرسوده و حاشیه‌ای با هدف پایش اطلاعات میدانی این مناطق به نهادهای بالادستی؛

- تأمین نیازهای اولیه و ضروری خانواده در قالب بسته‌های معیشتی؛
- همکاری نهادهای امنیتی با زباله‌گردهای با سابقه جهت شناسایی ملاکین ضایعات فروشی که از زباله‌گردهای بی‌خانمان و زنان و کودکان سوءاستفاده می‌کنند؛
- توجه ویژه و جدی به وضعیت مسکن زباله‌گردها از طریق همکاری بین‌نهادی و اسکان آنان با هدف جلوگیری از زندگی در ضایعات فروشی، کارتن‌خوابی و گورخوابی.

در مورد پیشنهادها پژوهشی توصیه می‌شود از طریق روش‌های کیفی فرآیند محور در جهت تشخیص فرآیند شکل‌گیری پدیده زباله‌گردی اقدام شود. در صورت امکان از طریق همکاری با نهادهای متولی و امنیتی با اقشار آسیب‌دیده همچون زنان و کودکان زباله‌گرد که در معرض خطرات جدی قرار دارند، مصاحبه صورت پذیرد و دیدگاه‌های آنان به جامعه علمی و دانشگاهی منتقل شود. در نهایت می‌توان از شرایط علی مدل پارادایمی، فرضیاتی استخراج و آنان را آزمون کرد تا میزان تشابهات یافته‌های پژوهش کمی و کیفی مورد سنجش قرار گیرد.

منابع

- ابوالمعالی، خدیجه (۱۳۹۱). پژوهش کیفی از نظریه تا عمل. تهران: علم.

- احمدی، حبیب و ایمان، محمدتقی (۱۳۸۴). فرهنگ فقر، حاشیه‌نشینی و گرایش به رفتار بزهکارانه در میان جوانان حاشیه‌نشین ده پیاله شیراز. مجله پژوهشی علوم انسانی دانشگاه اصفهان، ۲(۱۹)، ۹۹-۱۱۸.
- احمدی، سیروس و کهن‌سال‌خوب، احسان (۱۴۰۱). تبیین جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر بازیافت زباله با استفاده از نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده (مورد مطالعه: شهروندان شهر آبادان در سال ۱۴۰۰). مجله مطالعات جامعه‌شناختی شهری، ۱۲(۴۴)، ۲۸-۱.
- افراخته، حسن و حجتی‌پور، محمد (۱۳۹۵). اقتصاد زباله‌ای در روستاهای پیراشهری جنوب تهران. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۶(۴)، ۷۲-۴۷.
- ایثاری، مریم و شجاعی‌زند، علیرضا (۱۳۹۸). زمینه‌ها و فرآیندهای شکل‌گیری زیست غیررسمی زباله‌گردی: مطالعه موردی کارگران افغانستانی در تهران. بررسی مسائل اجتماعی ایران، ۱(۱۰)، ۹۵-۶۳.
- ایثاری، مریم و شجاعی‌زند، علیرضا (۱۳۹۹). سیاست‌های شهری و زیست غیررسمی زباله‌گردی در تهران. مطالعات جامعه‌شناختی شهری، ۳۴(۱۰)، ۳۲-۱.
- بهمنی، سجاد، علی، عربی و بوداقتی، علی (۱۴۰۳). کاوشی در تجربه زیسته کودکان زباله‌گرد در اهواز. فصلنامه مسائل اجتماعی ایران، ۱۵(۲)، ۱۰۸-۷۷.
- باقری، معصومه، بوداقتی، علی، بهمنی، سجاد و شهریاری، مرضیه (۱۴۰۱). ارائه مدل پارادایمی فقر و تبیین جامعه‌شناختی آن در مناطق محروم استان خوزستان (مورد مطالعه: شهرهای حمیدیه و اندیکا). مطالعات جامعه‌شناختی شهری، ۱۲(۴۳)، ۶۴-۳۳.
- پروین، ستار (۱۴۰۱). زباله‌گردی به مثابه هوموساکر شهری: پژوهشی کیفی در شهر تهران. مجله مسائل اجتماعی ایران، ۵(۲)، ۱۹۳-۱۶۹.
- پروین، ستار، مرادی، علیرضا، دنیایی، ام‌کلثوم و داودی، مریم (۱۳۹۷). مهاجرت و زباله‌گردی به مثابه شیوه نوظهور زیست شهری. دوفصلنامه مطالعات جمعیتی، ۱(۴)، ۲۲۸-۱۹۹.
- حیدری، اصغر، الله‌قلی‌پور، سارا و ابدالی، یعقوب (۱۳۹۵). بررسی و تحلیل شاخص‌های شهر سالم در شهر کرمان. دومین کنگره بین‌المللی زمین، فضا و انرژی پاک، تهران. <https://civilica.com/doc/623552>
- خبرگزاری ایسنا (۱۴۰۱، ۲۱ اردیبهشت). قابل دسترس در isna.ir/xdLcJz.
- رهنما، محمدرحیم و کاظمی‌خیبری، خلیل‌الله (۱۳۹۱). بازنگری راهبردی حوزه خدمات شهری مدیریت محلی ایران با تأکید بر پسماندهای شهری؛ مطالعه موردی؛ کلان‌شهر مشهد. دوفصلنامه مدیریت شهری، ۳۰(۱۰)، ۳۱۹-۳۰۷.
- زارعی محمودآبادی، علیرضا، روحانی، علی، افشانی، سیدعلیرضا و سیدموسوی، محسن (۱۴۰۲). زیستن آسیب، یک مردم‌نگاری انتقادی از زباله‌گردی در شهر صنعتی میبد. پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران، ۳(۱۲)، ۲۰-۱.
- صنعتی، حسین، فروغی، یاسر و علیزاده، سجاد (۱۳۹۷). آمار و روش تحقیق پیشرفته کمی و کیفی. تهران: اندیشه احسان.
- ظهیری‌نیا، مصطفی و هادی، سیما (۱۳۹۵). مطالعه کیفی دلایل و زمینه‌های زباله‌گردی در شهر زاهدان. جامعه پژوهی فرهنگی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۳(۷)، ۶۷-۴۳.

- گیدنز، آنتونی (۱۳۹۲). جامعه‌شناسی (حسن چاوشیان، مترجم). تهران: نی.
- محمدی، خلیل (۱۳۹۴). بررسی عوامل مؤثر بر بروز پدیده کودکان کار خیابانی و راهکارهای مقابله با آن. فصلنامه علمی تخصصی پایتخت، ۳(۸)، ۷۷-۵۷.
- محمدیان، محسن، آقاجانی، حسنعلی و نیک‌زاده‌زیدی، محمود (۱۳۸۸). بررسی میزان صرفه‌جویی در هزینه و زمان حاصل از تغییر در ایستگاه‌های جمع‌آوری و حمل زباله شهر تهران. فصلنامه مدیریت، ۱۵(۶)، ۲۱-۳۳.
- نادری، احمد، راسک، محمدرضا و محمدی، انور (۱۴۰۱). مطالعه کیفی درباره زباله‌گردی در شهر تهران. بررسی مسائل اجتماعی ایران، ۱(۱۳)، ۱۹۷-۱۶۷.
- Adama, O. (2014). Marginalisation and integration within the informal urban economy: The case of child waste pickers in Kaduna, Nigeria. *International Development Planning Review*, 36(2): 155-180.
- Ahmadi, S. (2018). Effects of the environmental attitude and responsibility on household waste – Separation: Evidence from Iranian married women. *The Open Psychology Journal*, 11: 25-34.
- Bauman, Z. (2005). *Work, Consumerism and the new poor*. Buckingham: UK: Open University press. –
- Gutberlet, J. (2021). Grassroots waste picker organizations addressing the UN sustainable development goals. *World Development*, 138, 1-12.
- Hardesty, Donald L. (1977). *Ecological Anthropology*. New York: Jhon wiley Sons.
- Joshi, N. (2018). Low income womens right to sanitation services in city public spaces: a study of waste picker women in pune. *Environment and Urbanization*, 30(1), 249-264.
- Maksud, A. K. M. (2010). *Inhumane Conditions Of the waste pickers of Dhaka city*. Grameen unnyan committee, Dhaka, Bangladesh.
- Schenck Rinie and Phillip Frederick Blaauw. (2011). *The Work and Lives of street Waste pickers in Pretoria A Case Study Recycling in South Africas Urban informal Economy*. *Urban Forum*, 22(4), 411-430.
- Timothy Dada, O., Faniran, G., Ojo, D., Taiwo, A. (2022). Waste pickers perception of occupational hazards and well being in a Nigerian megacity. *International journal of Environmental Studies*, 80(4), 933-947.
- Zolnikov, T. (2023). Stop treating waste pickers like garbage: An autoethnography oninformal waste picking in Brazil. *Global public Health*, 18(1), 1-6.

Reference (in Persian)

- Abolmaali, Khadijeh (2011). *Qualitative research from theory to practice*. Tehran: Science.
- Afrakhteh, Hassan & Hajipour, Mohammad (2015). Garbage economy in Pirashhari villages south of Tehran. *Quarterly Journal of Space Economics and Rural Develop-*

- ment, 6(4), 47-72.
- Ahmadi, Habib & Iman, Mohammad Taghi (2004). The culture of poverty, marginalization and tendency to delinquent behavior among the marginalized youth of De Pialeh, Shiraz. *Isfahan University Humanities Research Journal*, 2(19), 118-99.
  - Ahmadi, Siroos & Kohansal Khoob, Ehsan (1401). Sociological explanation of factors affecting waste recycling using the theory of planned behavior (case study: citizens of Abadan city in 1400). *Journal of Urban Sociological Studies*, 12(44), 1-28.
  - Bagheri, Masoumeh, Boudaghi, Ali, Bahmani, Sajad & Shahryari, Marziyeh (1401). Presentation of the paradigmatic model of poverty and its sociological explanation in the deprived areas of Khuzestan province (case study: Hamidiyeh and Endika cities). *Urban Sociological Studies*, 12(43), 33-64.
  - Giddens, Anthony (2012). *Sociology*. Translated by Hasan Chavoshian, Tehran: Ney.
  - Heydari, Asghar, Allah gholipour, Sara & Abdali, Yaghob (2015). Review and analysis of healthy city indicators in Kerman city. 2nd International Congress of Earth, Space and Clean Energy, Tehran. 623552 <https://civilica.com/doc/>.
  - Isari, Maryam & Shojaeizand, Alireza (2018). Backgrounds and processes of the formation of the informal environment of garbage collection: a case study of Afghan workers in Tehran. *Iranian Social Issues Review*, 1(10), 63-95.
  - Isari, Maryam & Shojaeizand, Alireza (2019). Urban policies and informal life of garbage collection in Tehran. *Urban Sociological Studies*, 34(10), 1-32.
  - ISNA news agency (1401, May 21). Available at [isna.ir / xdLCjj](http://isna.ir/).
  - Mohammadi, Khalil (2014). Investigating factors affecting the phenomenon of children working in the street and ways to deal with it. *Capital specialized scientific quarterly*, 3(8), 57-77.
  - Mohammadian, Mohsen, Aghajani, Hassan Ali & Nikzadeh Zaidi, Mahmoud (2008). Investigating the amount of savings in money and time resulting from the change in waste collection and transportation stations in Tehran. *Management Quarterly*, 15(6), 21-33.
  - Naderi, Ahmad, Rask, Mohammad Reza & Mohammadi, Anwar (1401). Qualitative study about garbage collection in Tehran city. *Iranian Social Issues Review*, 1(13), 167-197.
  - Parvin, Sattar (1401). Littering as an urban homosucker: a qualitative research in Tehran. *Iranian Social Issues Magazine*, 5(2), 169-193.
  - Parvin, Sattar, Moradi, Alireza, Dunyaee, Um Kulthum & Davodi, Maryam (2017). Migration and garbage collection as an emerging way of urban life. *Quarterly Journal of Population Studies*, 1(4), 199-228.
  - Rahnama, Mohammad Rahim & Kazemi Khyberi, Khalilullah (1391). Strategic revision of the field of urban services of Iran's local administration with an emphasis on urban waste; case study; Mashhad metropolis. *Two Quarterly Journals of Urban Management*, 30(10), 319-307.
  - Sanati, Hossein, Foroghi, Yaser & Alizadeh, Sajad (2017). "Statistics and advanced

- quantitative and qualitative research methods", Tehran: Andisheh Ehsan.
- Zahirinia, Mostafa & Hadi, Sima (2015). A qualitative study of the causes and contexts of littering in Zahedan city. Cultural Research Society, Research Institute of Humanities and Cultural Studies, 3(7), 43-67.
  - Zarei Mahmoudabadi, Alireza, Rouhani, Ali, Afshani, Seyed Alireza & Seyed Mousavi, Mohsen. (1402). Living Damage provides a critical ethnography of littering in an industrial city. Strategic studies of Iran's social issues. 3(12), 1-20.